

**T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ**

**DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
WORKING PAPER SERIES**

Tartışma Metinleri

WPS NO/ 144 / 2018-01

İNSANİ YARDIM ÇALIŞMALARI VE ULUSLARARASI POLİTİKALAR

Fatma ÖRGEL*

* f_orgel@yahoo.com İstanbul Ticaret Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi

Özet

İnsani yardım için yapılan harcamalar, son 20 yılda hızlar artarak 1992’de 2 milyar dolardan 2016’de 27,3 milyar dolara çıktı. Bu artış, devam eden savaş ve çatışma ortamlarında acil ve kurtarma yardımlarına olan ihtiyacın arttığının da göstergesi oldu. Aynı zamanda, insani yardım konusundaki ekonomik, fon toplama, devlet ve sivil toplum kuruluşları, ulusal ve uluslararası kuruluşlardaki bu muazzam artış başka bir soruyu da gündeme getiriyor; insani yardımın afet, ilk yardım konseptinden çıkıp uzun vadeli yatırımları da içine alması ve ulus devletlerle, uluslararası politika ile bu kadar iç içe geçmesi yarardan çok zarar mı getirmiştir?

Siyaset ve ekonomide hızla artarak bu kadar geniş ve güçlü bir alan kaplayan insani yardımın değişen, büyüyen süreciyle birlikte ortaya çıkan sorunları ve bu büyümenin getirdiği handikaplar ve bu büyümeye rağmen insani kriz ile yardım ihtiyacı durumlarında azalma değil artma olması kuşkusuz bu alanda tartışılması gereken konulardan biri olmuştur.

Anahtar kavramlar: İnsani yardım, uluslararası siyaset, yumuşak güç, insancılık felsefesi

Abstract

Humanitarian Aid has incredibly increased from \$ 2 billions in 1992 to \$ 27,3 billions in 2016 as an expenditure in the last two decades. This rise is showing of growing needs of emergency and recovery aid in areas where war or fighting is ongoing on. At the same time, huge growth of financial, funding, governmental and nongovernmental, national, international organisation numbers in humanitarian aid context made it another question whether growing of aid conception and fields resulted in more harm than benefit?

After all increase extent of Humanitarian aid in politics and economy fields and none decrease but opposely increased in humanitarian crises and needs, it made compulsory to review and criticise problems and handicaps arisen during these growing area of humanitarian aid.

Keywords: Humanitarian aid, international politics&history, soft power, humanitarian philosophy

Giriş

İnsani yardım konseptinin içine acil ve kurtarma faaliyetleri dışında, devlet ve sivil toplum kuruluşları (STK), ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından uzun vadeli sosyal yardım, iyileştirme, yatırım ve kalkınma yardımlarının da eklenmesi ile insani yardım siyasi ve ekonomik olarak büyük bir güç ve etki merkezi haline gelmiştir. Bu şekilde dış politikanın bir aracı olarak kullanılmaktan da kurtulamamış ve eleştirel ve postkolonyal yaklaşımların eleştirisini almıştır. Bu durum aynı zamanda insani yardım olgusunun temel amacından sapması ve bunun getirdiği zarar ve sorunları sorgulamayı da gerektirmektedir.

A. İnsani yardımın gelişimi

1. İnsani Felsefi Gelişimi

Modern dönemdeki insani yardım çalışmalarında referans olarak alınan ilke ve prensipleri Uluslararası Kızılhaç Komitesi belirlemiştir; İnsanilik; taraf tutmama yani din dil ırk mezhep ayırmadan insani acillere müdahale eder. Tarafsızlık; çatışmalarda taraf tutmaz, bir olay/vakıa içinde tarafsız olmaya çalışır. Bağımsızlık ve güçlendirmek, insani yardımın temel ilke ve prensipleri olmaktadır.

Bu ilkeler birçok tartışmanın konusu olmuştur. En çok tartışılan tarafsızlık ilkesi olmuştur. Çünkü 'insanilik' yapısı gereği 'apolitik' olamaz. Yapılan her insani eylem veya müdahalenin siyasal bir sonucu muhakkak olmaktadır (Tabak, 2016, s. 14).

Bu apolitik olamama durumunun bir sonraki aşamasına, Kurt Mills insani eylemlerin askeri ve siyasal kazanç için manipüle edildiğini iddia ederek buna "Neo - humanitarianism" demektedir (Mills, 2002).

Barnett de, insani yardım organizasyonlarını, insani yardım ve siyaset arasına koydukları mesafeye göre ikiye ayırır;

Dunanist organizasyonlar; Kızılhaç'ın kurucularından Henry Dunant'tan dolayı böyle isimlendirilmişlerdir. Ve bunlar siyaset ve insanî eylem arasında ayırım yapan ilkelere tâbi olmaktadır.

İkincisi, Wilsoncu olanlar; pragmatik, açıktan siyasi olanlar; demokrasi götürmek, ekonomik kalkınma devlet inşasına kadar eylemleri 'insanîlik' adı altında yürütmektedirler (Barnett, 2005, s. 723-725).

'İnsani müdahale' olgusuna da uluslararası ilişkiler teorileri farklı şekillerde yaklaşır;

Realist teoriye göre devletler rasyonel davranır, yani her devlet kendi vatandaşından sorumludur, başka devletlerde olan insan hakları ihlalleri devletlerin birinci dereceden sorumluluğu değildir, insan hakları sözleşmelerine taraf olmak bile kesin bir sorumluluk yüklememektedir (Aytaç, 2014, s. 188).

Devletlerin egemenlik sınırlarının insan/birey hakları lehine daraltılması yönünde olan Liberal okula göre “korumacılık ilkesi”, uluslararası toplumun insani nedenlerle bir devletin egemenlik haklarının aşılabileceğini bildirmektedir. Ör. Libya müdahalesi

Eleştirel ve inşaacı okulun da insani müdahale olgusuna itirazları vardır; Olağanüstü insani durumun nasıl anlaşılacağı? Bu durumda yapılacak askeri müdahalenin meşruluğuna nasıl ve kim tarafından karar verileceği? Müdahalenin nasıl neye göre yapılacağı? gibi sorular getirmektedir. Eleştirel okul, devletler üstü etik bir yapı olmadığı sürece bu dışarıdan müdahalelerin doğrudan güç ilişkileri veya stratejik önceliklerle belirleneceğini iddia etmektedir (Aytaç, 2014, s. 193-196).

Bu eleştirel yaklaşımlar, her alanda artan küreselleşme sonucu uluslararası sivil toplum ve yardım örgütlerinin sayı ve etkinliğinin artması ve 11 Eylül sonrası gelişmiş güçlü ülkelerin başlattığı terörle mücadelenin tarafsızlığına yönelik şüphelerle birlikte daha da yoğunlaşmaktadır.

2. İnsani Yardımın Siyasi Gelişimi

İnsani yardımın amaç ve sınırlarının genişlemesi, insani yardım perspektifinin uzun vadeli sosyal ve ekonomik gelişim ile yatırımları kapsamını getirmiştir. Büyük Buhran sonrası merkezi devletçi yaklaşımların güç kazanması da bu geniş çaplı insani yardımları yaparken ekonomik olarak devlet desteğine ve işbirliğine ihtiyaç duyulmasını getirdi. Soğuk Savaş döneminin Yeşil Kuşak gibi anti-Komünizm politikaları da olaya eklenince geri kalmış ülkelerdeki insanların insani yardım gerekçesi olan sosyal ve ekonomik iyilik durumlarının politik, siyasi olarak liberal özgürlükçü yaklaşımlarla bağlantılı kabul edilmesi şeklinde değiştirmiştir.

Uluslararası ilişkilerde 3. Dünya kavramı, İkinci Dünya Savaşı sonrası sömürgeci iktidarlarından bağımsızlaşan tüm ulus devletleri içeren bir kavramdır. Eski sömürgelerinden tam bağımsızlık ve kendi demokratikleşme, insan hakları bağlamında siyasal, sosyal dönüşüm çabaları, iki büyük bloğun stratejik çıkar kavgaları arasında bu ülkeleri bir türlü aşamayan kriz ve 1980 sonrası neo-liberal politikalar ile daha da artan şiddet sarmalı içine itmiştir (Aytaç, 2014, s. 120-123).

Bağımlılık ekolü, Wallerstein'in Sistemler Teorisi'ne göre, '3.Dünya' güçlü veya zayıf bütün devletlerin içerisinde bulunan, güçlü zengin merkezi sistemin içinde yer alan sınıfların dışında, çeperinde kalan ve bu merkezi kapitalizme siyasi - ekonomik olarak bağımlı olan çevre sınıf, tabakaları içine almaktadır. Çevre sistemler globalleşirken –alttan globalleşme-, merkezî sistem de özel dev şirketler, ileri endüstriyel üretim, global, sosyal medya ağları ile ulusal sınırları aşip dünya tarihine tekrardan dünya imparatorluklarını doğurmuştur. Sivil ayağında uluslararası organizasyonlar ve bu alanın en önemli bileşenlerinden birini de uluslararası insani yardım oluşturmaktadır.

3. İnsani Yardımın Hukuki Gelişimi

Soğuk Savaş öncesi, 1648 Westpalia ile ortaya çıkan ulus devlet ve “bağımsızlık”, “egemenlik” ilkeleri genel olarak uluslararası hukukta geçerliliğini korudu. Bu dönemde insani yardım olgusu felsefi anlamda gelişirken, bireysel veya küçük grupların saha uygulamaları dışında sivil yardım örgütü veya devletler planında bir yeri olmadı.

Soğuk Savaş dönemi, askeri müdahaleler ile insani yardım arasındaki sınırların daha net olduğu yıllardır. Bu dönemin en önemli motivasyonu, kapitalizm ile komünizm arası siyasi ideolojik rekabeti olmuştur. Birleşmiş Milletlerin kuruluşu, 1970'teki Helsinki Zirvesi sonrası AGİT oluşumu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ile dünyada ve Avrupa'da barış arayışları dönemi olmuştur. BM çatısı altında UNİCEF, UNCHR gibi profesyonel örgütlerin de gelişmesi insani yaklaşımın kurumsallaşmaya başladığının göstergesidir (Aytaç, 2014, s. 163).

BM'in madde 2-4; Tüm Üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı, gerek BM'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanmasına başvurmaktan kaçınırlar (United Nations, 2017).

1990'larda SSCB'in dağılmasıyla Soğuk Savaş sonrası dönemde ise başta 'haklı savaş' olgusu gelişti. Devlet-dışı uluslararası aktörlerin de gelişimi bu durumu insani ve hukuki anlamda desteklemiştir. 1991 Güvenlik Konseyi 668 sayılı kararı ile devletlerin de, yine çatışma ve iç savaş bölgelerine komşuluk nedeniyle, kendi sınır güvenliklerinin tehdit altına girmesi durumunda müdahale için izin veya yardım talep etme hakları meşrulaştırılmıştır (United Nations Security Council, 2017). Bu yaklaşımlarla, çok sayıda devletin egemenliğini ve içişlerindeki bağımsızlığını çiğneyecek uluslararası müdahale yaşanmıştır ve hala

yaşanmaktadır. 1991, Irak'ta, 1992, Somali Müdahalesi, 1993 Bosna-Hersek müdahalesi, 1999 Kosova müdahaleleri örnek olarak gösterilmektedir.

11 Eylül 2001 sonrası "insancılık" üzerinden yeni bir tartışma başladı; devletin egemenliği versus bireyin egemenliği. Hangisi daha önce gelir ve hangisini korumak için diğeri aşılabilir? Bu tartışma 2009 yılında R2P doktrinin kabulü ile sonuçlanmıştır. R2P; Right to Protect=Koruma Sorumluluğu

R2P doktrini ile 2011 yılında Libya'ya kısa sürede müdahale edilmiş ve sivillerin korunması adına uçuşa yasak bölge (safety zone) ilan edilmişken, insani bilançosu çok daha ağır bir şekilde giden Suriye iç savaşına müdahale edilmemiş olması yine önemli bir eleştiri konusu olmuştur (Coyne, 2013, s. 41).

4. İnsani Yardımın Ekonomik Gelişimi

İnsani yardım harcamalarında temel insani acil, afet durumu yardımlarının yanında devlet destekli olan ekonomik yardım ve yatırımlar da hesaba dâhil edilmektedir. 'Official Development Assistance =ODA' olarak adlandırılan bu resmi kalkınma yardımları miktar olarak giderek artmaktadır ve toplam insani yardım harcamalarındaki oranı temel insani yardım oranlarından daha yüksekte seyretmektedir. 2006 yılında 99 milyon dolar olan insani yardım harici ODA yardımları 2016 yılında 124 milyon dolar olmuştur (Global Humanitarian Assistance, 2017, s. 36) .

Yapılan yardım harcamaları rakamsal olarak incelendiğinde, dünyada yardıma ihtiyacı olan ülkelere olan dağılımı konusunda da ciddi bir orantısızlık olduğu da fark edilmektedir. Burundi yardım ihtiyacının % 99'unu teşkil eden 62 milyon dolar yardımı almışken, ihtiyaç sahibi başka bir ülke olan Gambia, sadece ihtiyacının %4'üne tekabül eden 11 milyon dolar alabilmiştir (Global Humanitarian Assistance, 2017, s. 30).

B. İnsani Yardım Bağlamında Dış Yardımlar

Ken Booth Uluslararası İlişkiler disiplini ve Soğuk Savaş sonrası gelişen 'yeni uluslararası insani düzen' içinde 'dış yardımlar'ı, insani bilimlerin Prozac'ı olarak tariflemiştir. Ken Booth'a göre, bir yandan dünyanın gerçeklerine uyum sağlamamızı, aklımızı korumamızı sağlarken, diğer yandan da aslında bütün içinde düşünüldüğünde insanların büyük kısmının muzdarip olduğu sıkıntılara kökten çözümler üretilmesini de engellemektedir (Booth, 1995, s. 104).

1. Dış Yardım Normlarının Gelişimi ve Etkileşimi

Dış yardımın gelişimi ve bu kavramın iç ve dış politika ile etkileşimi Hüsrev Tabak'a göre üç aşamada gerçekleşmektedir; Dış yardımın bir norm olarak gelişmesi, dış yardımın güdülü, amaçlı bir eylem haline gelmesi ve dış yardımın normların yayılması için bir araca dönüşmesi (Tabak, 2016, s. 34).

İlk etkileşimi; Toplum içinde savaşlar, açlık, kıtlık, afet gibi büyük krizler sonrasında gelişen insanî yardım düşüncesi ve buna yönelik eylem, faaliyet beklentileri, iki büyük dünya savaşı sonrası barış ve refah arayışı içindeki bir dünyada oluşturulan BM gibi uluslararası örgüt ve kuruluşların ve güçlü ulus devletlerin bu misyonu üstlenmesini getirmiştir (Tabak, 2016, s. 35-40).

İkinci etkileşim boyutu; Devletler, insani dış yardımları politikalarına entegre ederken, onu kendi siyasi, ekonomik çıkarlarının parçası haline getirmeyi de başarmışlardır. Soğuk Savaş sırasında Komünist Rusya'ya karşı bir 'Yeşil Kuşak' çevreleme hareketinin bir parçası olan Marshall yardımları buna en açık örnek olmuştur.

Üçüncü boyut etkileşimde ise, donör ülkelerin siyasî ideoloji ve kurumsal yapılarının dış yardımlar vesilesiyle alıcı ülkelere de taşındığı gerçekliğidir.

2. Dış Yardımın Tarihi Gelişimi

1960 yılında kurulan Kalkınma Yardımları Grubu (DAG), 1961'de Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'na (OECD) dönüştü ve yapı bünyesinde Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) kuruldu. BM, 1970 yılında gelişmiş ülkelerin Resmi kalkınma yardımı (ODA) oranını Gayri safi milli hasıladan hedef olarak % 0.7 olarak belirlemiştir (Tabak, 2016, s. 85).

İslam Dünyası olarak da, 1969 yılında Fas'ın başkenti Rabat'ta kurulan İslam Kalkınma Örgütü (İKÖ), 2011 yılında İslam İşbirliği Teşkilatı'na (İİT) dönüştürüldü. İİT bünyesinde üye 57 İslam ülkesi bulunmaktadır. İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK), İİT'in dört daimi komitesinden birisidir ve İslam Kalkınma Bankası ile koordineli olarak çalışıp üye ülkeler arasından gerçekleşen insani kalkınma yardımlarının da karar yeri olmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2017).

3. Dış Yardım Bileşenleri

Devlet yardımları; ABD Başkanı Nixon'un 1969 yılındaki bir konuşması ABD'nin dış yardımlara bakış açısını yansıtmaktadır; "*Amerikan yardımı, uluslararası toplumda adalet ve*

barışa odaklı bir dünya düzeninin tesisine yönelik milli hedeflerimizin gerçekleşmesi ve duyurulması açısından elzemdir." (Akçay, 2012, s. 19).

Norveç, İsveç gibi Kuzey ülkeleri dış yardımlarını, alıcı ülkenin şeffaflık, gelir seviyesi, kurumların işleyişine göre yönlendirmekte iken, dünyada en çok dış yardım yapan ülke olan ABD'nin önceliği genelde stratejik ve ekonomik çıkarlarının olduğu Ortadoğu, Afganistan gibi bölgeler, Rusya ve Fransa gibi ülkelerin ise eski kolonileri olmaktadır. (Alesina & Dollar, 2000).

Dış yardımlarını, bir bakanlık ile yürütmeye karar veren ilk devlet Fransa olmuştur. Bu dış yardımların bir devlet dış politikası olarak yürütülmekte olduğunun açıktan kabulü olarak da görülmektedir. Dış yardımlarını, aktif olarak dış politikasının bir parçası yapmak isteyen her ülke bu yardımları yürüten bir kurum oluşturmuştur. USAİD, JİCA(Japonya Uluslararası İşbirliği kurumu) Danimarka DANİDA, NORA Norveç gibi (Akçay, 2012, s. 22).

STK Yardımları; Alıcı ülkedeki yerli STK'lar ile kolay iletişimi sağlayarak yapılan yardımların daha etkin ve daha hedef kitleye ulaşılabilirliği olması açısından STK'lar aracılı yardım, devletler için de önemlidir. Devletlerarası krizler de böylece bypass edilebilmekle birlikte, bu tür yaklaşımlar donör devletlerin STK'lar ile başka ülkelerin iç işlerine ya da iç sorularına dışarıdan müdahale veya manipülasyon imkanı da olabilmektedir (Akçay, 2012, s. 14).

4.Yükselen güçler ve Dış Politika Aracı olarak Dış Yardımlar

Dünya, Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu ve sonrasında çok kutuplu dünyaya evrilirken ekonomik olarak bölgesel veya küresel çapta yeni güç merkezleri oluşmaya başladı. Bunlar Jim O'Neil tarafından 2001 yılında yükselen güçler adlandırılmışlardır; BRICSouthAfrica, MİNT Mexico, Indonesia, Nigeria, Türkiye.

Yükselen değer olma sadece ekonomik olarak güçlenen ülkelere ziyade dışa dönük proaktif politikalarla bölgesel veya küresel söz ve etkinlik alanı oluşturmak istemeleridir. Bu anlamda dış yardımlar da bu ülkeler için çok büyük önem arz etmektedir (Tabak, 2016, s. 102-103).

5. Dış Yardımlara Yönelik Eleştiriler

Uzun vadeli kalkınma yardım ve yatırımları insani yardım konseptine girmesiyle ve bu yardımların genel çoğunlukla şartlı yardımlar olması, yani donör ülkelerin verdikleri yardımın nerede ve ne şekilde kullanılacağına da karar vericisi olma istekleri alıcı ülkenin içişlerine de bir şekilde etkileme, dizayn etme pratiğini getirmektedir. Eleştirel ve post kolonyal

yaklaşımlar, bunun kolonyal sömürü ve emperyal sürecin üstü kapalı veya değişik bir versiyonu olarak devamı olduğu iddiasındadırlar (Brown, 2013, s. 265-266).

Donör ülkelerin ideolojik, kültürel, ekonomik yapılarını, yaptıkları devlet dış yardımları vasıtasıyla yardım alan ülkelere taşıma amacı güttüğü iddiası da başka bir eleştiri konusu olmaktadır.

STK'lar ile olan yardımların da siyasi çıkarları başka bir ülkeye taşıma ve manipüle etme aracı olarak kullanılması; Sırbistan, Ukrayna, Gürcistan gibi ülkelere turuncu, mor devrim gibi sosyal siyasal hareketlerin yönlendirildiği STK'ların yabancı ülke ve STK'lar ile olan ilişkileri de son yılların tartışma konularından birisi olmuştur (Akçay, 2012, s. 34).

Yardımların etkinliği sorunu: Son 50- 60 yıl boyunca Afrika'ya gelişmiş ülkelere 1 trilyon doların üzerinde kalkınma yardımına rağmen hala Afrika nüfusunun %50'sinden fazlasının günlük geliri 1 doların altında olması yardımların etkinliğini de sorgulama ve tartışma konusu yapmıştır. Afrika ülkelerine yapılan yardımların etkinliğindeki bu düşüklük, Uluslararası Para Fonu (IMF) 2005 Raporunda da vurgulanmıştır. Burada bu ülkelerdeki rüşvet, yolsuzluk olaylarının yaygınlığı ve ülkelere yapılan dış yardımların belli bir elit kesimin elinde paylaşıldığı ve donör ülkelerin de buna göz yumduğu gibi iddialar da başka bir eleştiri noktası olmuştur (Akçay, 2012, s. 35).

Sonuç ve Değerlendirme

İnsani yardımın tanımlarının tarihsel gelişimi, ekonomik ve siyasi olarak güçlenmesi, insani yardımın insani krizlerdeki acil ve ilk yardım konseptinden çıkıp çok daha geniş bir alana yayılması, hem ülke içi politikada hem de uluslararası arası ilişkilerde önemli bir bileşen haline gelmesine neden olmuştur.

Soğuk Savaş döneminin anti-komünizm politikaları da insani yardımın sivil bir inisiyatif olmaktan çıkıp devlet eliyle dış yardımlara dönüşmesinde etkili olmuştur. İnsani yardım alanın uzun vadeli sosyal ve ekonomik gelişim yatırımlarını kapsamaması ve bunları yaparken hem ekonomik olarak devlet desteğine ve işbirliğine duyulan ihtiyaç hem de geri kalmış ülkelerdeki insanların sosyal ve ekonomik iyilik durumlarının politik, siyasi olarak liberal özgürlükçü yaklaşımlarla bağlantılı kabul edilmesini getirmiştir. Bütün bunlar birleştiğinde 'İnsani yardım' olgusunun da dünya sisteminde belli bir siyasi ve ekonomik planın içerisine girdiği ve buna bağlı planlar çerçevesinde ilerlediği gözlemlenmiştir.

İnsani yardımların aktif ve büyük bir parçası haline gelen devlet dış yardımları da bu iç içe geçmenin en önemli yanlarından, alanlarından birisi olmuştur. Bu alanın her ülkede dışişleri bakanlığının altında, buraya bağlı yürütülmesi, insani yardımın açık bir şekilde ulus devletlerin dış politikasının bir parçası olduğunu, yani saklanan bir durum olmadığını da ortaya koymaktadır.

Bütün bunları, eleştirel bir okumayla gözden geçirince ortaya çıkan sonuç, insani yardım olgusu, acil, temel yardımlar dışına çıkıp, alanını genişletip büyüdükçe ve sivil alandan çıkıp devlet desteği ile işbirliği haline girdikçe kaçınılmaz olarak manipülasyona açık, devlet-güdümlü hale gelmiştir. Bu da küresel olarak uluslararası alanda insani yardımı, ulus devletlerin dış politika araçlarından birine dönüştürmüş, toplamdaki güç ve iktidar arayışlarında kullandıkları yumuşak gücün bir bileşeni haline getirmiştir. Bu durum, özellikle ABD, Çin gibi dünyada süper güç veya Türkiye, İran, Suudi Arabistan gibi bölgesel güç olma iddiasında olan devletler için çok açık bir şekilde göze çarpmaktadır. Ortaya çıkan bu durum ve insani yardımın artan siyasi gücü ve büyük devasa bütçesine rağmen, insani krizlerde ve yardım ihtiyacında azalmanın değil tam tersi artmanın olmasını birlikte değerlendirince, insani yardımın acil, ilk yardım konsepti dışına çıkması ve ulus devletlerle bu kadar iç içe geçmesinin yarardan çok zarar getirdiği iddia edilebilir.

Kaynakça

Akçay, E. (2012). Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları. Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları.

Alesina, A., & Dollar, D. (2000). Who Gives Foreign Aid To Whom and Why? Journal Of Economic Growth , 33-63.

Aytaç, G. B. (2014). Üçüncü Dünya Güvenliği Ve İnsani Müdahale. İstanbul: Dezanj Yayınları.

Barnett, M. (2005). Humanitarianism Transformed. Perspectives on Politics , 723-740.

Booth, K. (1995). Human Wrongs and International Relations. International Affairs , 103-126.

Brown, W. (2013). Sovereignty Matters: Africa, Donors, And The Aid Relations. African Affairs, 112/447 , 262-282.

Coyne, C. J. (2013). Doing Bad By Doing Good. Stanford, California: Stanford University Press.

Global Humanitarian Assistance. (2017). www.devinit.org. Global Humanitarian Assistance: <http://devinit.org/wp-content/uploads/2017/06/GHA-Report-2017-Full-report.pdf> adresinden alınmıştır

Mills, K. (2002, Mart). Neo-Humanitarianism:The Role of International Humanitarian Organizations in The Emerging Global Order. Annual Meeting of International Studies Associations

Tabak, H. (2016). 'Normlar ve Dış Yardımlar ' Türkiye'de Ve Dünya'da Dış Yardımlar Türkiye. İstanbul: Nobelkitap.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2017, Aralık 24). www.mfa.gov.tr. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: <http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa> adresinden alınmıştır

United Nations Security Council. (2017, December 17). www.un.org. United Nations Security Council: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/24/IMG/NR059624.pdf?OpenElement> adresinden alınmıştır

United Nations. (2017, December 17). www.legal.un.org. Repertory of Practices of United Nations Organs: <http://legal.un.org/repertory/art1.shtml> adresinden alınmıştır